

Χωροταξία και Περιβάλλον: νέοι θεσμοί και συμβίωση για το μέλλον

Π. ΓΕΤΙΜΗΣ, Γ. ΚΑΥΚΑΛΑΣ και Δ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ*

Η δεκαετία του 1990 χαρακτηρίζεται από την έμφαση στην παγκοσμιότητα και την ανάγκη αλληλεξάρτησης των αναπτυξιακών επιλογών και της ποιότητας ζωής. Η προστασία του περιβάλλοντος και η ανάπτυξη όλο και περισσότερο κατανοούνται, τουλάχιστον από μια σημαντική μερίδα αναλυτών και επιστημόνων, ως δυο ταυτόχρονα επιδιωκόμενοι και όχι ως ανταγωνιστικοί στόχοι. Αυτό σημαίνει ότι η περιβαλλοντική διάσταση ενσωματώνεται στην διαδικασία αποφάσεων που αφορούν την ανάπτυξη.

Ενδιαφέρει ιδιαίτερα το γεγονός ότι οι εξελίξεις αυτές συντελούνται κατά την τελευταία εικοσαετία 1974-94 και ιδιαίτερα μέσα στη δεκαετία του 1980, σε μια περίοδο υποχώρησης των παρεμβατικών πολιτικών του κράτους πρόνοιας και αντικατάστασης τους από πλαίσια και κανόνες λειτουργίας της αγοράς και σταδιακής κυριαρχίας των νεοφιλελεύθερων πολιτικών απορύθμισης. Αντίστοιχα, ο χωροταξικός προγραμματισμός όπως ασκήθηκε την προηγούμενη περίοδο, υποχωρεί καθώς ο μέχρι τότε προσανατολισμός του σε κανονιστικού τύπου αρχές και καθολικού τύπου ρυθμίσεις και πρακτικές (zoning, μοντέλα ισορροπίας και ιεράρχησης του χώρου, γραμμικός προγραμματισμός, κλπ) χάνουν τη σημασία τους. Ωστόσο, στην περίπτωση αυτή δεν παρατηρείται μια ριζική επιστροφή στην αγορά, όπως στην περίπτωση της οικονομικής πολιτικής. Το ενδιαφέρον βρίσκεται ακριβώς στο γεγονός ότι η χωροταξία και το περιβάλλον αποτελούν πεδία ρυθμίσεων και πολιτικών νέου τύπου, που συνθέτουν τόσο τις απαιτήσεις διαμόρφωσης γενικών πλαισίων και κανόνων για την άσκηση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας όσο και τις ανάγκες ανάληψης συγκεκριμένων δημόσιων δράσεων για την προτεραιότητα των οποίων φαίνεται να διαμορφώνεται μια γενική αποδοχή.

* Παναγιώτης Γετίμης, Καθηγητής, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Γεώργιος Καυκαλάς, Αν. Καθηγητής, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Δημήτρης Οικονόμου, Αν. Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Με τον τρόπο αυτό η χωροταξία και το περιβάλλον εντάσσονται στον πυρήνα μιας ομάδας νέων πολιτικών, κοινωνικών και οικονομικών συσχετισμών που αναδύονται κατά τη διαδικασία μετασχηματισμού των τρόπων ανάπτυξης που χαρακτηρίζει την περασμένη και την τρέχουσα δεκαετία και εκδηλώνονται με επίκεντρο το ενδιαφέρον για την αξιοποίηση των ανθρώπινων πόρων, τη διάχυση των τεχνολογικών καινοτομιών, την προστασία του περιβάλλοντος και την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής. Οι νέες αυτές πολιτικές συμβαδίζουν με μια εκτεταμένη ανασύνταξη στο επίπεδο των κοινωνικών και ατομικών ιδεολογιών και προτεραιοτήτων που ορισμένες φορές εκδηλώνονται με μορφές δημόσιου θεάματος εκφράζοντας έτσι και τη μεταβολή των μέσων έκφρασης παράλληλα με τη μεταβολή του περιεχομένου και των αντικειμένων της χωροταξικής πολιτικής.

Είναι χαρακτηριστικό ότι την ίδια περίοδο κατά την οποία ο συνολικός μακροχρόνιος προγραμματισμός στο εθνικό επίπεδο τείνει να εγκαταλειφτεί, με μοναδικές ίσως εξαιρέσεις τις διαρθρωτικές παρεμβάσεις για την προσαρμογή συγκεκριμένων τομέων ή περιοχών στις νέες συνθήκες, εμφανίζεται στο προσκήνιο η πλατιά αποδοχή της ανάγκης για νέου τύπου συνολική και πρακτικά παγκόσμια ρύθμιση της ανάπτυξης στην οποία ενσωματώνονται οι αρχές της λεγόμενης αιεφόρου ανάπτυξης καθώς και η αξιοποίηση του ολοκληρωμένου χαρακτήρα των νέων τεχνολογικών τηλεπικοινωνιών και πληροφορικής. Ταυτόχρονα όμως μετασχηματίζεται και ο επιμερισμός των συμφερόντων και διαμορφώνονται νέες συγκρούσεις και αντιπαραθέσεις καθώς εξειδικευμένα τομεακά συμφέροντα συγκροτούνται πίσω από γενικές και ακόμα μη επεξεργασμένες ή τουλάχιστον όχι απόλυτα κατανοητές επιδιώξεις όπως πχ. η βιοποικιλότητα ή η αντιμετώπιση του φαινομένου του θερμοκηπίου. Για παράδειγμα τα συμφέροντα των αναπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών του τρίτου κόσμου διαφέρουν ριζικά σ' αυτό το σημείο. Ένα αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης είναι η επίκληση γενικών αρχών για πολύ περιορισμένα και εξειδικευμένα ζητήματα που αφορούν μεμονωμένα επενδυτικά σχέδια, ατομικές οι τοπικές διεκδικήσεις, κλπ. Σε ένα διαφορετικό άκρο κινείται ένας ιδιότυπος περιβαλλοντικός φουνταμενταλισμός ο οποίος αποδίδει μεσσιανικό χαρακτήρα στην οικολογία και το περιβάλλον και διεκδικεί προτεραιότητα έναντι όποιων άλλων κοινωνικών ή οικονομικών στόχων.

Το γεγονός της επαναφοράς στο προσκήνιο μιας συνολικής προσέγγισης η οποία συνδυάζει την παγκοσμιότητα ή διεθνοποίηση με την τοπικότητα προσφέρει ένα νέο πλαίσιο για το σχεδιασμό και την άσκηση κρατικών πολιτικών και ρυθμίσεων όπου κυριαρχούν οι αποκεντρωτικές,

συντονιστικές και διαπραγματευτικές δράσεις σε αντίθεση με τις συγκεντρωτικές, κατευθυντήριες και κανονιστικές δράσεις προηγούμενων περιόδων. Στα πλαίσια αυτά οι σχέσεις ανταγωνισμού και συνεργασίας ανάμεσα στο τοπικό και το διεθνές ή παγκόσμιο έχουν αποκτήσει κεντρική σημασία. Από την άποψη αυτή, η χωροταξία αναδύεται ως ένα προνομιακό πεδίο σύνθεσης ρυθμίσεων οι οποίες δεν είναι εφικτές μέσα από την τομεακή επιδίωξη επιμέρους αναπτυξιακών, περιβαλλοντικών ή άλλων εξειδικευμένων στόχων. Χωρίς να υποκαθιστά τις επιμέρους απαιτήσεις, η χωροταξία μπορεί να προσφέρει το πλαίσιο για τη σύνθεση και το συντονισμό των δράσεων, με σκοπό την αποφυγή των αρνητικών συνεπειών της γεωγραφικής κατανομής των ανθρωπογενών δραστηριοτήτων.

Στις σημερινές συνθήκες χωροταξία και περιβάλλον πρέπει να κατανοούνται με όρους συμβίωσης και προώθησης ενός τρόπου ανάπτυξης ο οποίος εκτός από την οικονομική μεγέθυνση και την κοινωνική δικαιοσύνη επιδιώκει ταυτόχρονα και ισότιμα την προστασία του περιβάλλοντος και την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής. Αυτός ο τρόπος ανάπτυξης θα πρέπει να συνεισφέρει ταυτόχρονα στη συγκρότηση των άμεσων και των μελλοντικών προϋποθέσεων για την ευημερία των πολιτών της κάθε συγκεκριμένης περιοχής αλλά και συνολικά της ανθρωπότητας. Η ουσιαστική συμβολή της χωροταξίας στη βελτίωση των συνθηκών ευημερίας μέσω της αποτροπής των αρνητικών συνεπειών από τη συσσωρευτική συνεργία των ανθρωπογενών δραστηριοτήτων και των χρήσεων γης και στην αναγνώριση της ανάγκης για την αρμονική συνάρθρωση του τοπικού με το παγκόσμιο και του παρόντος με το μέλλον, τους προσδίδει έναν ιδιαίτερα σημαντικό και επίκαιρο ρόλο στη τρέχουσα, τελευταία δεκαετία του 20ου αιώνα.

Εάν θεωρήσουμε έτσι το χωροταξικό προγραμματισμό-σχεδιασμό και γενικότερα τη χωροταξία ως ένα πεδίο νέων ρυθμιστικών παρεμβάσεων του πολιτικού στοιχείου στην κοινωνικο-οικονομική πραγματικότητα, τότε τίθενται ταυτόχρονα τρία ερωτήματα:

- α. Πώς συγκροτείται σήμερα το αξιακό πλαίσιο της χωροταξικής παρέμβασης (δημόσιο συμφέρον, όφελος), πώς αναπαράγεται και ποιά είναι η σχέση του με τα εξατομικευμένα συμφέροντα και ιδίως την ατομική ιδιοκτησία στη γη, μέσα στη σύγχρονη ελληνική-ευρωπαϊκή πραγματικότητα;
- β. Ποιά είναι τα όρια της διαρθρωτικής παρέμβασης μέσω ενός πλαισίου χωροταξικών ρυθμίσεων, μέσα στο σύστημα της ελεύθερης αγοράς, στην οποία οι πόροι ελέγχονται ιδιωτικά και μείζονες αποφάσεις λαμβάνονται από δεδομένους συσχετισμούς κοινωνικο-

οικονομικών συμφερόντων σε χώρους μη ρυθμιζόμενους από την πολιτική και το δημόσιο έλεγχο.

- γ. Ποιός μιλάει στο όνομα των μελλοντικών γενεών και πώς διαμορφώνεται το σύστημα κατανομής των ζημιών και των οφελειών και των αντισταθμιστικών μέτρων που καθίστανται αναγκαίες λόγω της εφαρμογής των αρχών της αειφόρου ανάπτυξης.

Απαραίτητη βάση της συζήτησης είναι η τοποθέτηση του ζητήματος της διαμόρφωσης νέων θεσμών Χωροταξικής Πολιτικής στο γενικότερο πλαίσιο της αναπτυξιακής πορείας με κεντρικό ζητούμενο τη διαμόρφωση ενός νέου χωροταξικού προτύπου το οποίο να συνθέτει την οικονομική μεγέθυνση, την κοινωνική δικαιοσύνη και την ποιότητα ζωής και να παρουσιάζει ψηλό βαθμό συνεργίας με τις σύγχρονες αναπτυξιακές τάσεις τις οποίες θα πρέπει να παρακολουθεί και να ενισχύει αποτρέποντας ταυτόχρονα τις αρνητικές επιπτώσεις τους.

Ο στόχος αυτός δεν είναι πάντα εφικτός καθώς οι εντάσεις ανάμεσα στην ποιότητα ζωής, την οικονομική μεγέθυνση και την κοινωνική δικαιοσύνη, οι οποίες θεωρούνται ως βασικές συνιστώσες του νέου αναπτυξιακού προτύπου, είναι πολλές και αναπαράγονται λόγω των διαφορετικών εξελίξεων και τάσεων μεταβολής κάθε συνιστώσας, ενώ παράλληλα οι θεωρητικές γνώσεις, οι πολιτικές πρακτικές και οι διαθέσιμοι πόροι δεν είναι ποιοτικά και ποσοτικά επαρκείς για την απορρόφηση και εξομάλυνση των συνεχώς αναπαραγόμενων ανισορροπιών. Η λήψη αποφάσεων στις περιπτώσεις αυτές προϋποθέτει τη σαφή ιεράρχηση των προτεραιοτήτων, η οποία βέβαια δεν είναι αυτονόητη και αποτελεί ένα από τα βασικά ζητούμενα της σημερινής εποχής.

Η βασική πρόκληση στην οποία πρέπει να ανταποκρίνεται η νέα χωροταξική πολιτική συντίθεται από τις ανάγκες και απαιτήσεις ενίσχυσης των ρυθμών ανάπτυξης, δημιουργίας ευκαιριών απασχόλησης, βελτίωση της ποιότητας ζωής και προστασίας του περιβάλλοντος από την υπερεκμετάλλευση των πόρων.

Η επιδίωξη της ικανοποίησης αυτών των απαιτήσεων μέσα από την προώθηση του αναπτυξιακού προτύπου της “διώσιμης” ή “αειφορικής” ανάπτυξης περιορίζεται από το γεγονός ότι το πρότυπο αυτό αποτελεί ακόμα ένα άγνωστο πεδίο το οποίο συγκροτείται κοινωνικά και δεν είναι ένα ήδη γνωστό σύστημα *a-priori* επιλογών. Για το σκοπό αυτό η Χωροταξική Πολιτική θα πρέπει να σχεδιαστεί έτσι ώστε να αποτελεί εργαλείο άμβλυνσης των ανθρωπογενών πιέσεων στο φυσικό και δομημένο περιβάλλον χωρίς όμως να λειτουργεί ανασταλτικά για την

ανάπτυξη και των εκσυγχρονισμό των δραστηριοτήτων και την αύξηση των θέσεων εργασίας.

Ο ολοκληρωμένος χαρακτήρας των χωροταξικών παρεμβάσεων αποτελεί επίσης βασική προϋπόθεση της συγκρότησης νέων θεσμών χωροταξίας. Αυτή η διατύπωση θα πρέπει να εξειδικευτεί έτσι ώστε να σημαίνει ουσιαστική σύνθεση τομεακών και γεωγραφικών επιλογών χωροθέτησης δραστηριοτήτων (πχ. διεθνείς, εθνικές, περιφερειακές και τοπικές στρατηγικές, στρατηγικές επιλογές για το περιβάλλον, τη διομηχανία, την οικιστική ανάπτυξη, τον τουρισμό, τη γεωργία, κλπ.). Παράλληλα τίθεται το ζήτημα του κατάλληλου κάθε φορά επιπέδου διαμόρφωσης και εφαρμογής των Πολιτικών Χωροταξίας, καθώς μάλιστα επαναπροσδιορίζονται τόσο οι ευρύτερες γεωπολιτικές συνιστώσες, όσο και τα επιμέρους επίπεδα άσκησης εξουσίας στο εσωτερικό των εθνικών κρατών. Αυτό το ζήτημα εμφανίζεται και ως αρχή της επικουρικότητας, η οποία όμως μπορεί να χρησιμοποιηθεί και να καλύψει κατά περίπτωση διαφορετικά συμφέροντα και στόχους.

Σε συνέχεια των παραπάνω, απαιτείται η διερεύνηση των σχέσεων προς την κατεύθυνση του ολοκληρωμένου τοπικού παραγωγικού συστήματος στη σχέση του με το διεθνή καταμερισμό εργασίας. Η δημιουργία και λειτουργία τοπικών οικονομιών οι οποίες να αποτελούν "γόνιμο έδαφος" για ανάπτυξη και βελτίωση της ποιότητας ζωής και κατανομής του εισοδήματος θα πρέπει να υποστηριχτεί με τις κατάλληλες χωροταξικές ρυθμίσεις. Σημαντικό ρόλο έχει από αυτή την άποψη η ενσωμάτωση της χωροταξικής συνιστώσας τόσο στις αποφάσεις του δημοσίου, της διοίκησης και αυτοδιοίκησης καθώς και των ΔΕΚΟ όσο και στην πλαισίωση των δυνάμεων της αγοράς (πχ. αποφάσεις για μεγάλα έργα, υποδομές μεταφορών και επικοινωνιών, ενεργειακά δίκτυα) με στόχο να αποφευχθούν οι αρνητικές πλευρές των ακραίων εκδοχών παρεμβάτισμού ή φιλελευθερισμού.

Μετά από τη διατύπωση των παραπάνω υποθέσεων και στα γενικά πλαίσια της συζήτησης που αυτές διαμορφώνουν θα μπορούσαν να αναφερθούν μια σειρά από επιμέρους απαντήσεις στα αρχικά ερωτήματα.

Σχετικά με το ερώτημα του αξιακού πλαισίου και των στόχων της Χωροταξίας μπορούμε να θεωρήσουμε ότι:

- Είναι δυνατόν να προκύψει μέσα από διαδικασίες κοινωνικού διαλόγου και πολιτικής εκπροσώπησης ένα ελάχιστο ορθολογικό πλαίσιο στόχων που θα συνδυάζει την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής και του περιβάλλοντος, την οικονομική μεγέθυνση και την κοινωνική δικαιοσύνη. Προϋπόθεση ωστόσο της κίνησης προς αυτήν την κατεύθυνση είναι η μετακίνηση της συζήτησης από το

επίπεδο των γενικών επιλογών (π.χ. “ανάπτυξη” ή “προστασία του περιβάλλοντος”) σε αυτό των πιο εξειδικευμένων στόχων και ζητημάτων (π.χ. είμαστε διατεθειμένοι να δεχθούμε ότι μικρότερο ποσοστό του πληθυσμού της Αθήνας θα διαθέτει δεύτερη κατοικία, για να αποφύγουμε την οικοπεδοποίηση του συνόλου των ακτών της Αττικής). Μόνο στο επίπεδο αυτό γίνεται σαφές πως επιμερίζονται κοινωνικά (και διαχρονικά) το κόστος και το όφελος ενός νέου χωροταξικού και αναπτυξιακού προτύπου.

- Αν δεχθούμε τη διάκριση ανάμεσα σε ένα κανονιστικό πλαίσιο αρχών (τυπικός φορμαλισμός, απόλυτη ορθολογικότητα) και σε ένα πραγματιστικό πλαίσιο σκοπών (ουσιαστικός ορθολογισμός) που προκύπτει μέσα από διαδικασίες δημόσιου ελέγχου, τυπικής αντιπροσωπευτικότητας, κοινωνικών συναινέσεων και διαπραγματεύσεων των επιμερισμένων συμφερόντων, τότε θα πρέπει να αναζητήσουμε στην πραγματευτική κατεύθυνση το αξιακό πλαίσιο της χωροταξικής πολιτικής.
- Στο πλαίσιο αυτό ο στόχος της “αιφόρου ή διώσιμης” ανάπτυξης με έμφαση στην προστασία του περιβάλλοντος, θα πρέπει να πάρει συγκεκριμένα περιεχόμενα και να εξειδικευτεί σε επιχειρησιακά και λειτουργικά εργαλεία, ώστε να μην παραμείνει ως ένας γενικός και αόριστος ιδεολογικός στόχος.
- Ειδικά σε κοινωνίες με σοβαρές ελλείψεις και καθυστερήσεις και μη ολοκληρωμένες πολιτικοθεσμικές διαδικασίες (π.χ. έλλειψη κτηματολογίου, έλλειψη δεσμευτικού οικονομικού χωροταξικού προγραμματισμού, έλλειψη κοινωνικού κράτους) υπάρχει απόλυτη ανάγκη διαμόρφωσης δεσμευτικού πλαισίου χωροταξικών παρεμβάσεων που να συνδέεται με αναπτυξιακούς, κοινωνικούς και περιβαλλοντικούς στόχους.
- Το αίτημα αυτό είναι στην ουσία ένα αίτημα μεταρρύθμισης (ουσιαστικός ορθολογισμός) σε σχέση με τις προϋπάρχοντες παραδοσιακές δομές οι οποίες αναπαράγουν πελατειακές σχέσεις εις βάρος του κοινωνικού και πολιτικού διαλόγου, και συντελούν στη διατήρηση προνομιακών παρεμβάσεων επιμερισμένων συμφερόντων και στην υποβάθμιση του ήδη υπάρχοντος πλαισίου δημοσίου ελέγχου.
- Το αίτημα συγκρότησης πλαισίου αρχών και στόχων του χωροταξικού προγραμματισμού δεν μπορεί να τίθεται μόνο στο επίπεδο δημιουργίας νόμων, θεσμών και εργαλείων που επιτρέπουν την εξασφάλιση συναινέσεων ανάμεσα στα επιμερισμένα συμφέροντα στο όνομα του κυρίου δημοσίου συμφέροντος και των γενικευμένων

“κοινωνικών και πολιτικών δικαιωμάτων”, αλλά και στο επίπεδο της υλοποίησης των χωροταξικών ρυθμίσεων, με την έννοια του συνεχούς ελέγχου της εφαρμογής και της αναθεώρησης των στόχων ενός δυναμικού και ευέλικτου χωροταξικού προγραμματισμού.

Σχετικά με το ερώτημα των ορίων των παρεμβάσεων του χωροταξικού προγραμματισμού στη σύγχρονη Ελλάδα μπορούμε να παρατηρήσουμε τα εξής:

- Στις νέες συνθήκες συνεχιζόμενης οικονομικής κρίσης (δεκαετίες του '80 και '90) με τα την κρίση του κοινωνικού κράτους και μετά την κατάρρευση των καθεστώτων του υπαρκτού σοσιαλισμού, αναδεικνύονται σχεδόν σε όλες τις χώρες της Νέας Ευρώπης μονεταριστικές πολιτικές (έλεγχος της προσφοράς και της ζήτησης του χρήματος) και νεοφιλελεύθερες πολιτικές διακυβέρνησης που αμφισβητούν τις κοινωνικές πολιτικές του κράτους και το πλαίσιο κοινωνικών δικαιωμάτων. Οι νέες συνθήκες κρίσης, οδηγούν στην απορύθμιση γενικών κανόνων και στην ανάδειξη επιλεκτικών ρυθμίσεων που συνεπάγονται νέες ανισότητες, πολώσεις και περιθωριοποιήσεις. Ωστόσο, η ρυθμιστική παρέμβαση του κράτους στη χωρική οργάνωση παραμένει, ακόμα και στις πιο νοφιλελεύθερες περιπτώσεις (χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της Βρετανίας), σαφώς πιο ισχυρή από ότι στη σημερινή Ελλάδα, τόσο από άποψη θεσμική όσο και ακόμα περισσότερο, πραγματικής εφαρμογής των νομικών πλαισίων και κανόνων. Επομένως, και παράλληλα προς τις απαιτήσεις που προκύπτουν γενικότερα από τις νέες συνθήκες, στην ελληνική πραγματικότητα παραμένουν ακόμα απολύτως επίκαιρα και τα αιτήματα συγκρότησης των βασικών μηχανισμών χωρικής ρύθμισης. Προφανή παραδείγματα τέτοιων ζητημάτων που σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες έχουν λυθεί σε παλαιότερες φάσεις είναι η σχεδόν πλήρης απουσία χωροταξικού σχεδιασμού ή, σε ένα άλλο επίπεδο, η αδύναμία ελέγχου της αυθαίρετης δόμησης.
- Στο πλαίσιο των νέων συνθηκών η γεωγραφική άνιση ανάπτυξη παίρνει νέες μορφές. Στην Ελλάδα (αλλά και σε άλλες χώρες) παρατηρείται έτσι η μείωση των διαπεριφερειακών ανισοτήτων (κυρίως λόγω της συνολικής ανάπτυξης του αγροτικού χώρου) σε συνδιασμό με την εμφάνιση νέων αντιθέσεων σε μικρότερη και μεγαλύτερη κλίμακα. Παρατηρείται έτσι το φαινόμενο δίπλα και παράλληλα με περιοχές που εμφανίζουν μία τοπική αναπτυξιακή δυναμική, να υποδαθμιζονται άλλες που πλήττονται δραστικά από τη συνεχή οικονομική κρίση, την αποδιομηχάνιση και την ανεργία.

Ο χωρικά επιλεκτικός χαρακτήρας της ανάπτυξης δημιουργεί μια νέα χωροταξία του καταμερισμού της εργασίας που αφορά τόσο την υποπεριφερειακή κλίμακα όσο και το μακροεπίπεδο (δι-εθνικά αναπτυξιακά τόξα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, νέες ισορροπίες μεταξύ Βόρειας Ευρώπης, Ανατολικής Ευρώπης, Βαλκανίων, κ.ά.) Ένας από τους μηχανισμούς ανάδυσης των νέων διαφοροποιήσεων είναι ο εντεινόμενος ανταγωνισμός μεταξύ των περιχών, που αποτελεί την άλλη όψη της παγκοσμιοποίησης και της δικτύωσης.

- Στο πλαίσιο αυτό και δεδομένης της σταδιακής υποβάθμισης των εθνικών πλαισίων άσκησης χωροταξικού προγραμματισμού, τίθεται το ερώτημα ποιός θα είναι ο νέος ρόλος του χωροταξικού προγραμματισμού όταν υποβαθμίζονται τα ενιαία και γενικευμένα πλαίσια ρυθμίσεων σε εθνικό επίπεδο (π.χ. αμφισβήτηση αναδιανεμητικών λειτουργιών, κοινωνικών δικαιωμάτων, απορρύθμιση γενικών κανόνων) και δεν αντικαθίστανται με νέα στο περιφερειακό επίπεδο.
- Ειδικά για την Ελλάδα που δεν έχει παράδοση δεσμευτικού πλαισίου χωροταξικών παρεμβάσεων, είναι δύσκολο να τεθεί σήμερα μέσα στο ευρωπαϊκό ανταγωνιστικό πλαίσιο που κυριαρχείται από τη λογική της δημιουργίας ευέλικτων ασθενών και επιμερισμένων (μη γενικευμένων) χωροταξικών πολιτικών, το αίτημα ενός χωροταξικού προγραμματισμού που:
 - Θα απαντά σε βασικές ελλείψεις και όρους συγκρότησης του χωροταξικού πλαισίου (π.χ. γνώση της ιδιοκτησιακής δομής και των συμφερόντων - κτηματολόγιο).
 - Θα συνδέεται οργανικά με την αναπτυξιακή στρατηγική και θα ενσωματώνει τις μέχρι σήμερα αντιφατικές και αντιθετικές χωροθετικές ρυθμίσεις επιμέρους φορέων (π.χ. άλλα υπουργεία).
 - Θα έχει δυναμικό και ευέλικτο χαρακτήρα.
 - Θα διεκδικεί μία ουσιαστικότερη διασύνδεση της χώρας με τα αναπτυσσόμενα ευρωπαϊκά δίκτυα (συγκοινωνίες, μεταφορές, τηλεπικοινωνίες, ενέργεια) και ένα αναβαθμισμένο αναπτυξιακό ρόλο της χώρας σε σχέση με τη Βαλκανική, την Ανατολική Ευρώπη και τη Μέση Ανατολή.
 - Θα θέτει ως εξίσου σημαντικούς τους στόχους της ανάπτυξης, με τους στόχους της αναδιανομής της κοινωνικής δικαιοσύνης και του περιβάλλοντος.

Μέσα στο πλαίσιο της Νέας Ευρώπης που χαρακτηρίζεται από σημαντικές και ταχύτατες αναδιαρθρώσεις της οικονομίας (Ενιαία Αγορά, Νομισματική Ένωση) και της Πολιτικής, έχει επιπλέον σημασία

να ληφθούν υπόψη ορισμένοι σημαντικοί περιοριστικοί παράγοντες:

- Η δυσμενής γεωπολιτική θέση της χώρας και η προσωρινή “αποκοπή” της από την Κεντρική Ευρώπη (πρώην Γιουγκοσλαβία).
- Οι νέες φυγόκεντρες τάσεις περιφερειοποίησης σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες που σχετίζονται με τοπικές κοινωνικο-οικονομικές και πολιτικές δυνάμεις (π.χ. Β. Ιταλία, Βέλγιο κ.ά).
- Η δημιουργία πλαισίων χωροταξικής οργάνωσης και κριτηρίων που θα ευνοούν μονόπλευρα την αναδιανομή πόρων, μέσω των Ευρωπαϊκών Ταμείων (ΕΤΠΑ, Γεωργικό, Κοινωνικό) προς ορισμένες περιοχές (π.χ. Κέντρο-Ευρωπαϊκός Χώρος) και θα μειώσουν τη ροή πόρων προς άλλες (π.χ. Ευρωπαϊκός Νότος).
- Η δημιουργία μοντέλων χωροταξικής πολιτικής θα αντλούνται από τη δομή ορισμένων χώρων (π.χ. Γερμανία, Γαλλία) και θα λαμβάνουν υπόψη ιδιαιτερότητες (γεωγραφικές, οικονομικές, περιβαλλοντικές) άλλων χωρών.
- Η επικράτηση νεοφιλελεύθερων πολιτικών προγραμματισμού, και ειδικότερα χωροταξικού προγραμματισμού, οι οποίες στο όνομα της ευελιξίας, του δυναμισμού, της άρσης των “εθνικών” προστατευτικών εμποδίων και της προστασίας του περιβάλλοντος (π.χ. με νέα φορολογία), υποδαθμίζουν τις γενικευτικές ρυθμίσεις, τα κοινωνικά δικαιώματα, τις νέες πολώσεις και τους αποκλεισμούς.

Η πρόκληση να προσδιοριστούν και να αναζητηθούν νέα περιεχόμενα της χωροταξικής πολιτικής στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης και γενικότερα της νέας Ευρώπης, θα πρέπει να είναι αφετηρία για συνεχή διάλογο τόσο ανάμεσα σε ειδικούς επιστήμονες και επιστημονικούς και επαγγελματικούς φορείς, όσο και ανάμεσα σε φορείς της διοίκησης και της αυτοδιοίκησης σε τοπικό-περιφερειακό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο.